

מאמרים

פרשת אבישי רביב – ה'פגע-רעי' של השב"כ

חיים משגב

עין, שכן מעשים אלה סייעו לאבישי רביב ל"היטמע" בקרב אוכלוסיות היעד, ובין בהתנהגות שיש בה משום הסכמה מכללא. בסופו של דבר, רביב ראה את תפקידו בעיקר כמו שמופקד על יצירת מדנים בין יהודים לבין ערבים, על ליבוי שטח כלפי היישוב היהודי ביהודה ובשומרון, במיוחד בחברון ובקרית-ארבע, ועל מתן שירות נאמן למחוללי אוסלו בשנים שלאחר ה-13.9.1993 – היום בו לחץ יצחק רביב את ידו של יאסר ערפאת על מדשאת הבית הלבן. בוועדת שמגר נאמרו דברים קשים במיוחד על נושא זה – ובמיוחד על הלגיטימיות של הפעלת סוכן-מדינה בקרב ציבור המתנגד למדיניות הממשלה:

...אנו מתייחסים כאן, אפוא, לסוכן שהתנהגותו גדושה פרובוקציות, שאיננו משלט כראוי על-ידי מפעיליו ואשר גם אישרו לעתים [את] מעורבותו בפעילויות קיצוניות שנועדו להגביר את אמינותו בעיני סביבתו. הפרובוקציות שלו – ביחוד ככל שהדבר נגע לפגיעות פיזיות בערבים ובהצגה בדבר קיומם של גופים פוליטיים קיצוניים ואלים, יש להן מימד ברור של פגיעה עקיפה – אך ברורה – בגופים פוליטיים חוקיים מזוהים, דבר שמפעיליו לא יכלו להתעלם ממנו...

מפעיליו של אבישי רביב בשב"כ ידעו, אפוא, על פעילותו הפלילית. הם אף טרחו לפנות מעת לעת, בהיחבא, למשטרה ולפרקליטות – שתי זרועות מרכזיות במערכת אכיפת החוק – על מנת שתסגורנה את תיקי החקירה נגדו. רק מעשה התקיפה נגד חברת הכנסת תמר גוזניסקי לא נסלח לו והוא הורשע. רביב הודה לא אחת בפני מפעיליו, בשיחות יקלופי, בביצוע עברות לא קלות הן כלפי ערבים והן כלפי יהודים. מפעיליו אף בחרו, משום-מה, להטיל עליו לכתוב סיממאות נגד "תהליך השלום". הכוונה היתה מן הסתם להגביר את אמינותו בקרב מאות האלפים שהשתתפו בימים ההם בהפגנות נגד מהלכי אוסלו.

אבישי רביב גויס לשירות הביטחון הכללי בשנת 1987. ראש הממשלה היה אז יצחק שמיר, אך ספק אם ידע על הגיוס המוזר הזה. הימים היו ימים קשים לשב"כ. בכיריו, ובהם יוסי גינוסר, פרשו בעקבות החנינה התמוחה מעט שהעניק להם נשיא המדינה דאז, חיים הרצוג, ולא בטוח שבמשרד רה"מ שלטו ב"פרשה" החדשה באותה העת.

הפרובוקטור

משימונו של רביב היתה לפעול בקרב מה שהוגדר אז בידי מגייסיו כ"יחוגי הימין הקיצוני". עצם הגדרת התפקיד מקוממת, שכן בחברה חופשית לא מקובל שרשויות השלטון "שוללות" אנשים מטעמן בקרב אוכלוסיות אזרחיות כדי לספק ידיעות, לבחון הלכידות – ולדווח לממונים. דא עקא: הכרעת הדין, שבסיומה זוכה רביב מן האשמה של אי-מניעת פשע,¹ אינה מתייחסת למוסריות או לחוקיות שבעצם גיוסו של אבישי רביב, או לעצם הרעיון, שיש בו נוחות של בולשביזם מאוס. הכרעת הדין מתייחסת רק לעצם הגיוס, שאולי בראשיתו תמים היה. בדו"ח ועדת שמגר, הלא היא ועדת החקירה הממלכתית שהוקמה לאחר רצח יצחק רביב ב-4.11.1995 בראשותו של מאיר שמגר, הנשיא (בדימ) של בית-המשפט העליון, נאמרים הדברים בלשון בוטה הרבה יותר:

... [אבישי רביב] נתפס גם למעשים רבים שהיו בגדר הפרות חוק ... ולמרות האזהרות וההתראות של המופקדים על הקשר עמו לא פסק מכך...²

למעשה היה רביב סוכן-מדינה, פרובוקטור, שמעשיו נועדו לשרת מספר מטרות. לא כולן היו על דעת מפעיליו, אולם, בדעבד, הם נתנו להן את הסכמתם – בין אם בהעלמת

ד"ר חיים משגב הוא עורך-דין ומרצה במכללה האקדמית נתניה, והתל מן השנה הקרובה גם באוניברסיטת בראיץ.

¹ ראה – תיפ 2070/99 בבית-דין השלום בירושלם.

² ראה – פרק ד: פרשת אבישי רביב. פרק זה הותר לפירסום רק מאור חר יותר.

טקס השבעה מבויס

דו"ח ועדת שמגר מצוטטות שיחות בין אבישי רביב למפעיליו, ובאחת מהן עלה סיפור "טקס ההשבעה" המבויס של ארגון "אייל" בהר הרצל. "הטקס" זכה לייסקור עיתונאי משודר ב-22.9.1995 ביומן שישי של הטלוויזיה הישראלית. הכתב, **איתן אורן**, ידע ללא ספק שהוא נותן יד לייסקור של טקס מפוברק, ובשבי"כ כעסו על רביב ואף טרחו להשעותו לחודש ימים. חידוש הקשר עמו נעשה ב-31.10.1995 (4 ימים לפני הרצח). (לעניין זה ראה פרטיכל **ישיבה שהתקיימה בלשכת היועץ המשפטי לממשלה ב-16.6.1996 בנושא זה. השתתפו, בין השאר, עדנה ארבל, מיכאל בן-יאיר, משה לזרו, נאוה בן-אור, סליה ששון ואנשי שבי"כ. לא הוגש כתב-ראייה נגד המעורבים, למרות העברות לכאורה שנעברו באותו מעמד. אם מישוהו תנהה, לעתים, למה רבים כל כך איבדו את אמונם באלה המופקדים על אכיפת החוק – זהו המסמך הנכון לקרוא).**

אין ספק, אפוא, שאם בפרקליטות וגם בשבי"כ ידעו כל העת שמדובר בפגוע-רע, העושה ככל העולה על רוחו בחסות שירות הביטחון הכללי – עד הגישו לשיא בהפגנה של המחנה הלאומי בכיכר ציון בירושלים: שני קטינים הכינו פוטומונטאז' המציג את ראש הממשלה במדי S.S. אבישי רביב נטל מהם את הכרזה והציגו בפני כתב הטלוויזיה **ניצן חן** – על מנת ללבות את היצרים, להתסיס את הרוחות ולעורר שטנה כלפי המחנה הלאומי. הצגת הפרוזה על מסך הטלוויזיה יצרה בוודאי את הרושם בקרב רבים כי מדובר בכרזות ענק הנישאות בידי משתתפי העצרת בכיכר ציון, ולימים אף נטען שאלה שעמדו על המרפסת ונאמו בפני באי הפגנת המחאה, ראו את השלטים ולא מחו. הפרובוקציה של רביב היתה הפרה בעליל של עקרונות הדמוקרטיה.

אולם לא על רוחו הרעה של אבישי רביב, שריחפה מעל פני הגלים הסוערים שזעזעו את אזרחיה היהודים של מדינת ישראל נסב המשפט. נציין במאמר מוסגר כי על דרכי התנהלותה של פרקליטות המדינה היה מקום לכתוב יותר, בעיקר נוכח מעשיה של **ליאורה גלט-ברקוביץ** מפרקליטות המדינה, ערב הבחירות האחרונות³ (לאור מה שהתברר בדיעבד לגבי השיקולים שהנחו את ראשי מערכת אכיפת החוק, ובמיוחד את אלה שעמדו בראש "המחלקה היהודית" שם).

מתוך תדפיס פרטיכל הישיבה בנושא "טקס ההשבעה", שהתקיימה בשבעת חודשים לאחר הרצח בלשכתו של **מיכאל בן-יאיר** (אז עדיין היועץ המשפטי לממשלה) – מתברר ששיקולים מוזרים ביותר, בלשון המעטה, נשקלו בידי המשתתפים ב"פורומים" אלה – שיקולים שאינם מהאימים למי שרואה את תפקידו אך ורק כשמירה על שלטון החוק. אני סבור שלא מעטים היו רואים בדרך ההתבטאות של חלק מן הנוכחים בלשכת היועץ קווי דמיון לדברים הנאמרים בכינוסים של ראשי היפגע המאורגני. התברר כי ראשי הפרקליטות והשבי"כ חשבו שם כמעט רק על דבר אחד: כיצד יוצאים מן הבוץ המשפטי אליו גרר אותם אבישי רביב, מבלי שידבק בהם עצמם רבב אישי. **נאוה בן-אור**, למשל, כיום מבכירי פרקליטות המדינה ומועמדת לתפקיד פרקליטת המדינה, הביעה חשש מפני הסניגור שיצג את אבישי רביב, אם יועמד לדין בנושא "טקס ההשבעה" בהר

הרצל: "...[העו"ד] יהיה מגויס אידיאולוגית, וייתכן שישתף פעולה עם גורמים קיצוניים..."

אי-מניעת פשע

מיים, יש לחודות, כאשר השבי"כ הסיר את התנגדותו (!!) להעמדת אבישי רביב לדין בגין אי-מניעת פשע (מתוך חשש שהמשך ההתנגדות לכך תגביר את ההרגשה שיש ליתורת הקונספירציה על מה לסמוך) נעשה הכל כדי שהייצוג המשפטי יישאר בידי "נאמני השלטון". בראש צוות ההגנה התייצב יוצא-שבי"כ, עוה"ד **איתן פלג**, ולידו שימשו עוד שלושה(!) עורכי-דין. מערך ההגנה הזה עלה, ללא ספק, ממנו רב. מותר לנחש שאבישי רביב לא שילם דבר מכיסו. רק כדי לסבר את האוזן, יש להדגיש שהתקיימו כ-20 ישיבות לגילוי ראיות ולהסרת חיסיון מראיות אחרות בכמה ערכאות – וזאת עוד לפני היפתח המשפט. השופט **יעקב טירקל** מבית-המשפט העליון, העיד על עצמו כי נאלץ לעבור על 20,000 מסמכים (!) לצורך מתן החלטתו בנושא הסרת החיסיון.

אי-מניעת פשע היא עברה מאוד מיוחדת, שכן היא מטילה על היחיד בחברה אחריות אישית למנוע, בכל האמצעים הסבירים, את זממו של אחר לעשות מעשה פשע. זאת בתנאי שהיחיד יודע כי האחר זומם, כאמור.

בפועל נסב, אפוא, המשפט סביב השאלה אם ידע אבישי רביב ש**יגאל עמיר** מתכוון-זומם לרצוח את יצחק רבין, ואם האמין שיגאל עמיר באמת ובתמים מתכוון להוציא את זממו אל הפועל. כאשר נדונה שאלה זו בעניינה של **מרגלית היר-שפי**,⁴ צעירה כבת 19 בעת שהתרחש הרצח, לא היה **למישאל חשין**, שופט בבית-המשפט העליון, כל קושי לקבוע כי:

...לעולם, לעולם לא נדע כיצד היו מתגלגלים הדברים לו עשתה המעוררת את שמצווה היתה לעשות – לדווח לרשויות על מזימת הרשע של יגאל עמיר לרצוח את ראש הממשלה יצחק רבין. לו אך עשתה המעוררת מעט שיכולה היתה לעשות, אפשר היה יצחק רבין עמנו היום הזה. שיחת טלפון אחת, ולו בעילום שם, וחיוו של יצחק רבין אפשר היו ניצלים...⁵

הקשר בין אבישי רביב לבין יגאל עמיר היה, בפועל, אינטנסיבי הרבה יותר מן הקשר שהיה בין מרגלית היר-שפי לבין יגאל עמיר. אבישי רביב עזר ליגאל עמיר, בין השאר, לארגן "שבתות סטודנטים" בישיבות שונות, ביהודה, בשומרון ובחבל עזה, לצורך הבעת תמיכה במתיישבים. הכרעת הדין מפרטת רק 8 ידיעות(!) שמסר, כביכול, אבישי רביב למפעיליו בנוגע ליגאל עמיר, אולם ברור שאנשי השבי"כ שהופיעו במשפט, בוודאי חיפשו לגמדי בכל דרך את היקף הידיעות שהיו להם עצמם אודות יגאל עמיר. ניסיון זה נראה פתטי, במיוחד אם זוכרים הן את זיכרונותי הדברים שכתבו אנשי השבי"כ מיד לאחר הרצח (שבחם התודה אבישי רביב) והן את ההחלטה של **אליקים דובינשייץ**, היועץ המשפטי לממשלה, שבה הוא מסביר כיצד הגיע להחלטה להעמיד את אבישי רביב לדין.⁶ אולם למרבה ההפתעה (ואולי לא), בית-משפט השלום "קנה" את הסחורה העבשה הזאת.

אבישי רביב הועמד לדין פלילי בעיקר נוכח וידויו בפני חוקרי השבי"כ מיד לאחר הרצח, אבל הכל יודעים שהיו

³ ראה – פרשת ההדלפה של המסמך המזמין חיר קור דין בתוק התקירה נגד אריאל שרון.

⁴ ראה – ע"פ 3487/99 מורסם בפ"ד מה (2) 735.

⁵ שם, מפי מישאל חשין, המגלה כאן, אולי, לראי שונה, במלוא חדותה, את השקפת עולמו שע ליה למדע בשנים שלא חר מכן ביתר שאה כאשר פסל את כושה פייגלן מרשימת הליכוד לכנסת, בשעה ששימש יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, על שום הקלון שדבק, כביכול, במעשי בעת שהתנגד למעשי אוסלו בעם היהודי.

⁶ ראה החלטה מיום 4.11.1998 עדנה ארבל התנגדה, כוסר, למהך זה.

את השרץ ולנקות את עצמם מכל חשד שיכול היה לעלות מן האפשרות שאבישי רביב ידע ולא דיווח; או מן האפשרות, הגרועה פי כמה, שהוא אמנם דיווח, ומישהו בשבי"כ או מעליו החליט לתת לדברים "להתגלגל" – לא מתוך כוונה שראש הממשלה יירצח חלילה, אלא שניתן יהיה לעצור את "המהלך" בעוד מועד, תוך הפקת רווחים בכמה וכמה מישורים.

לאת רביב כתבה בספרה "הולכת בדרכיו", שפורסם בשנת 1997, את הדברים הבאים:¹⁰

...שמעתי שלושה קולות נפץ קצרים... שמעתי המון רוחש ומישהו צועק יזה לא היה על אמת!... מרגע שנדחקתי לתוך המכונית שאלתי אותם [את מאבטחי השבי"כ] שוב ושוב, מה קרה? והם שבו וענו בכל פעם "זה לא היה על אמת!... הדגעים עברו לאטם, ואני התחלתי לחשוש שהכדורים לא היו כדורי-סרק... טילפנתי ממטה השבי"כ לבתי דלית. "מישהו ירה באבא", אמרתי לה, "אבל אמרים לי שזה לא היה רציני, שהאיש ירה כדורי סרק!..."

אישור לאמירות האלה יש הן מבני-משפחה של לאה רביב והן ממקורות זרים,¹¹ ועד היום אין איש בשבי"כ, מאלה שליוו את לאה רביב, שיקום ויטען שהדברים לא התרחשו כפי שהיא תיארה אותם. לעומת זאת, ניתנה לשבי"כ הזדמנות פז ל"יתקן את ההיסטוריה" במשפטו של אבישי רביב. לפתע מצאי את עצמם חוקרי השבי"כ מעידים שהם עצמם לא האמינו, בזמנו, לוידויו של רביב, או שרביב היה, למעשה, "אדם ילדותי באופיו, נסחף אחר האירועים ללא יכולת שליטה עצמית ורודף פרסום", כדברי איש השבי"כ "כפיר"¹² או כדברי "יווני" לפרקליטת המדינה, ערב הגשת כתב-האישום נגד רביב, כי "האשם הנו אדם בעל רמה אישית נמוכה וכי הוא אינו יודע להבדיל בין עיקר לטפל".¹³ הפסיכיאטרית, ד"ר ב. גאוני, תיארה את אבישי רביב כבעל "הפרעה אישיותית נרקסיסטית".

חגי עמיר סירב להעיד במשפט, חרף אמירות מאד ברורות שלו במהלך החקירות ובעת משפטו שלו, וקצת קשה להבין מדוע איראפשר היה לכפות עליו, באמצעים המקובלים, להעיד ולהסביר את הדברים שאמר בחקירותיו ובמשפטו. יגאל עמיר, שהתרצה והגיע למשפט כעד הגנה (4), מסר עדות, מסיבות מאד ברורות, שכל תכליתה היתה ליתן לשבי"כ חבל הצלה.

בסופו של דבר, הכרעת הדין עשתה חסד של ממש גם עם הפרקליטות וגם עם השבי"כ. רק עם ישראל נמצא מפסיד, שכן מי שקורא את הראיות כולן, ולא רק את אלה שהוגשו לשופטים, הגם שאף באלו היה די והותר כדי להגיע לידי מסקנה מרשיעה, מבין שהיה זה משחק ימכורי מראש.

זאת, בעיקר משום שכל מי שהעיד מטעם התביעה במשפט, והיו אלה בעיקר אנשי שבי"כ ומשטרה, עשה זאת כמי שכפאו עד. הלא ברור שהרשעות של אבישי רביב – וזאת ידעו גם השופטים – היתה פותחת יתיבת פנדורה. הנחשים שהיו מגיחים ממנה היו מסכנים בארסם הרבה מאוד חשובים. וכאשר הסכנה היא כה ברורה ומוחשית, ה"צמרת", כולל השופטים הנכבדים, יודעת לצופף שורות. ■

ראיות נוספות. "יוני" רשם וזכרוך-דברים בעקבות שיחתו עם רביב ב-8.11.1995. איש השבי"כ כתב בממרש שאבישי רביב הודה כי שמע את יגאל עמיר מתבטא מספר פעמים שעל יצחק רביב חל "דין רודף" וכי "צריך להרוג אותו".⁷ ראוי לצטט מתוך התרשומת של "יוני" בעיקר את הדברים האלה:

...מוקד [אבישי רביב] כי בעקבות הפיגועים שהיו בשנה האחרונה בעקבות הסבמי אוסלו, וכן בעקבות משבר אישי לאחר שעזב את חברתו, החל יגאל עמיר להתבטא כי הוא ירצח את רביב... (ראה – סעיף 6) ...בזדה כי נודע לו מפי יגאל עמיר כי יצא לעצרת שערכה ביד ושם ובה אמור היה רביב להשתתף ושם חיפש אותו. לאור הדברים ששמע מיגאל עמיר, כי מתכנן לרצוח את רביב, הבין כי תכנן במהלך העצרת לפגוע ברביב. בפועל, באותו יום היה פיגוע בבית-ליד, ורביב לא הגיע ליד ושם... (ראה – סעיף 8)

תרשומת נוספת, של "משה",⁸ מציגת, בין השאר, שיחות של אבישי רביב גם עם חגי עמיר: על-פי התרשומת מפיו של רביב, אחי [יגאל] התבטא שעל יצחק רביב חל דין רודף ודין מוקד וצריך להרוג אותו. לגבי שיחותיו עם חגי עמיר, ציין אבישי רביב, בין השאר, את הדברים האלה:

...[אבישי רביב] מציין שבאחת השיחות עם חגי סיפר לו האחרון כי ברשותו כדורי הילופוינט, שבמידה ויורים בהם כנגד אדם הוא נהרג במקום, מאחר והם גורמים נזק רב לגוף... חגי סיפר שבמחשית שברשותו יש כדורים כאלה... (ראה – סעיף 9).

אפשר להוסיף עוד סהנה וכהנה ראיות על התבטאויות של אבישי רביב, גם בפני שוטרים וגם בפני עיתונאים, מהן ניתן להסיק באורח חד-משמעי שאבישי רביב ידע גם ידע, שיגאל עמיר זומם לרצוח את ראש הממשלה – ושהוא אף עשה מעשים לצורך מימושה של כוונה זו. בעיתון מעריב מיום 10.11.1997 מוסר העיתונאי אמיר גילת כי בערב שבו נרצח יצחק רביב, עוד בטרם פורסם אפילו כי ראש הממשלה מת מפצעיו וגם בטרם נודע מיהו המתנקש, טלפן אליו רביב ומסר לו את זהותו של הרוצח. בידיעה אחרת של העיתונאים ארבל אלוני ואמיר גילת⁹ נכתב, בין השאר, כי: ...למרות זאת, מסר רביב פרטים מדויקים על יגאל עמיר: שמו המדויק, גילו, היותו סטודנט למשפטים באוניברסיטת בראיילן וכן פרטים על השירות הצבאי שלו ...

במהלך המשפט התנגדו סניגוריו של רביב להגשת הודאותיו בפני חוקרי השבי"כ, אלו המופיעות בזיכרונות-הדברים שהוזכרו לעיל. החלטת הביניים מחזיקה 82 עמודים והיא התקבלה ברוב של שני שופטים מול אחד. נשיא בית-משפט השלום בירושלים, השופט אמנון כהן, סבר שאין לקבל את ההתודויות של רביב. על טעמיו אין לעמוד עתה, שכן בסופו של דבר כל שלשות השופטים החליטו, באורח תמוה למדי, לזכותו מן האשמה שיוחסה לו.

האומנם זכאי?

קראתי את הדברים תזור וקרוז – ופשוט לא האמנתי. כיצד יכול היה בית-המשפט שלא לראות את מה שכל קורא בר-לבב היה מבין: שירותי הביטחון פשוט התגייסו, במלוא עוצמתם, כדי לטהר

⁷ ראה – סעיף 50: שהוגש במשפט.

⁸ ראה ת/51.

⁹ ראה מכתבו של פרופ' אלעזר שוחטמן אל היר"ץ המשפטי לממשלה מיום 14.9.1999 שבו מפורטות כל הראיות נגד אבישי רביב – לא רק בעזרה של אימנעט משגי.

¹⁰ ראה במכתבו הנ"ל של פרופ' שוחטמן.

¹¹ ראה באיזכור הבריטי מיום 31.3.1996.

¹² ראה – מ, בסעיף 16, דברים שאמרו בחודש מרץ 1995.

¹³ ראה – מ, 30.